

6. BOLUM

ETKİLİ EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMI OLUŞTURMADA ÖĞRETMENİN ROLÜ

Bu bölüm diğer bölümlerde açıklanan bilgilerin en genel hali ile özetidir. Amaç, geniş bir konuyu kapsamaması nedeni ile ayrı başlıklarda değerlendirilen bu bölümlerin aslında sınıf yönetimine ve etkili ders işleme metotlarına dönük olması nedeni ile aralarındaki ilişkiyi de ortaya koyacak şekilde özetlenmesidir.

Öğrenmeyi en genel haliyle yaşantı ürünü, kalıcı izli davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak tanımlamış eğitimin hedefinin de istenen yönde davranış değişikliği meydana getirmek olduğunu söylemiştik.

Eğitim sistemimizde kazandırılmak istenen davranışlara baktığımızda örnek olarak aşağıdaki davranışları sayabiliriz:

- Söz alarak konuşmak,
- ° Başkalarının sözünü kesmemek,
- « Doğru ve dürüst olmak,
- ° Haklarını bilmek doğru bir zeminde savunabilmek,
- « Kurallara uymak,
- Dersin gereklerini yerine getirmek.

Ancak eğitim sistemimiz içinde öğrenciler istenen davranışların yanında ne yazık ki istenmeyen bazı davranışları da kazanmaktadırlar. Bunların bazılarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Başkasının sözünü kesmek,
- Hileye başvurmak (kopya),
- Yalan söylemek,
- ° Şiddet uygulamak,
- Küfür ve hakarete başvurmak,
- Sigara içmek,
- Yalakalık, ispiyonculuk.

istenmedik davranışların ortaya çıkmasında; öğretmenin model olma özelliği ve yanlış davranışların öğretmen tarafından pekiştirilmesi önemli rol oynar. Etkili eğitim öğretim ortamı oluşturmada öğretmenin rolü denildiğinde önceki bölümleri de içeren genel bir özet vermek gerekir. Bu özeti ana hatları ile şöyle sıralayabiliriz:

Etkili Bir Öğretme -Öğrenme Ortamı İçin:

1. Öncelikle öğretmenin, başarılı iletişimin ön koşullarını yerine getirmesi gerekir.
 - Öğrenciye saygı duymak: Onu kendine özgü nitelikleri ile kabul etmek,
 - Öğrencilere karşı açık, dürüst ve doğal davranmak,
 - Empatik olmak: olayları öğrencinin gözüyle görebilmek .
2. Öğretmen derste sözsüz iletişimin öğelerini etkili bir şekilde kullanabilmelidir.
 - » Göz teması kurmalı,
 - Ses tonu tek düze olmamalı, önemli yerlerde vurgu olmalı, konuya ve sınıfa hakim etkili bir ses tonu kullanılmalı, konuşması ne çok hızlı ne de çok yavaş olmalı,
 - Beden dilini etkili kullanılmalı, sınıf içinde hareket halinde olmalı,
 - Mimikleri anlatımını desteklemeli,
 - « Derste dikkat dağıtıcı nitelikteki alışkanlıklarını kullanmamalı (sürekli bıyığıyla, saçıyla oynama, anahtar sallama, parmak kütletme, cep telefonu ile konuşma..gibi).
3. Öğretmen, sınıfta belli bir sorun konuşulurken iletişim engellerini kullanmaktan kaçınmalıdır.
 - Yargılamak, eleştirmek, suçlamak, sorgulamak, göz dağı vermek,
 - Nutuk çekmek, ahlak dersi vermek, öğüt vermek,
 - » Yönlendirmek, çözüm ve öneri getirmek,
 - » Yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak, çözüm ve öneri getirmek,
 - Övmek, güven vermek, avutmak, oyalamak, konuyu saptırmak, alay etmek.

4. Öğretmen, sınıfta bir sorun tartışılırken etkin dinleme yöntemini kullanmalıdır.
- Etkin dinleme: Öğrencinin, öğretmen tarafından algılanan sözel ve sözel olmayan mesajlarını, öğretmenin kendi sözcükleriyle öğrenciye geri ilemesi esasına dayanır.
 - « Görünürdeki sorunun arkasında ki gerçek sorunun ortaya çıkmasını sağlama olasılığı yüksektir.
5. Sınıfta bizi rahatsız eden bir sorun gündeme getirilirken *sen dili* yerine ben dili kullanılmalıdır.
- » Sen dili suçlama içerir, karşı tarafın savunmaya geçmesine dolayısıyla karşı saldırı geliştirmesine ya da başkasını suçlamasına neden olur.
 - Ben iletişi fazla suçlama içermez, dolayısıyla sorunun çözümüne olanak sağlar. Ben iletişinin üç temel ögesi vardır:
- Sorun yaratan davranışın tanımı
+
bu davranışın bizim üzerimizde ki somut etkisi
+
bizde yarattığı duygu durumu
6. Sınıfta öğrencinin kendini tanımasına ve ifade etmesine olanak sağlanmalıdır.
- « Kendini olumlu yönde ifade etme olanağı bulamayan öğrenci, olumsuz yollardan kendini ifade etmeye çalışacaktır.
 - Eğitim -öğretimde amaç ; öğrencideki başarısızlığı ve olumsuz davranışı değil, başarıyı ve olumlu davranışı ön plana çıkarmak olmalıdır.
 - Olumsuz davranışları bulup cezalandırmak yerine, olumlu davranış bulup pekiştirmek daha etkilidir. Çünkü olumlu sonuç veren davranışın tekrarlanması olasılığı yüksektir.
 - » Başarı kriterleri sınıfta tartışılmalıdır, not tehdit aracı olarak kullanılmamalıdır.
 - « Öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler bir köşede unutulmamalıdır, derse katılım için yöreklendirilmelidirler. Yanlış verdiği cevap nedeniyle

le herhangi bir öğrenciye olumsuz tavır takınılırsa, bu çekingen öğrenciler için model oluşturmakta ve daha da içe kapanmalarına neden olmaktadır.

- Öğretmen öğrencinin kaygısını (ben anlayamıyorum, ben bunu yapamam gibi kendi kendine olumsuz düşünme, güdülenmeyi düşürerek, dikkati azaltır) yenmesine yardımcı olmalı, öğrencilerin anlamadıkları yerleri sormasını teşvik etmelidir.

7. Sınıftaki bir çatışma durumunda *baskı* yada *hoşgörü* ile çatışmayı çözmek sağlıklı değildir. Sorun kaybeden yok yöntemi ile çözümlenmelidir.

- « Sorunu ben dili ile tanımlama
- Yaratıcı beyin fırtınası yöntemi ile çözüm üretme
- , En iyi çözümün hangisi olduğuna karar verme
- Seçilen çözümün nasıl uygulanacağını belirleme
- Çözümün başarısını değerlendirme (bir süre sonra)

8. Amaç çocuklara kişilik kazandırarak öğretip eğitmekse; girişken, araştırmacı, yaratıcı kuşaklar yetiştirmekse; şiddet (dayak, küfür, hakaret) bu amacın önündeki en önemli engeldir.

- Baskı ile kazanılan bilgi de , davranışta yüzeyde kalır.
- Öğrencinin içinde öfke biriktirir.
- Şiddetin etkisi kısa sürer, yinelendikçe etkisi azalır, uzun sürede geri teper.

9. Genel kurallar sınıfta tartışılmalı, öğrenci bu kuralların gerekliliği ve gerekçesi hakkında aydınlatılmalıdır.

- Sınıf içi kurallar ve etkinlikler demokratik bir şekilde sınıfta belirlenmelidir.
- « Kurallara uyulması ve uymayanların cezalandırılması konusunda öğretmen tutarlı ve objektif davranmalıdır.
- » Bazı gözde öğrencilerin kuralları çiğnemesine göz yummak diğer öğrencilerde tepki yaratır.
- » Öğretmenin samimiyetinden ve objektifliğinden şüpheye düşen öğrenci tepkisel davranış gösterir.

10. Etkili bir öğretim için öğretmen öğreten kişi değil, yol gösteren bir kılavuz olmalıdır. Öğretmen her öğrenciyi tanımalı, bireysel özelliklerini bilmelidir. Öğretmenin davranışları öğrenciden öğrenciye değişmemeli, her zaman objektif ve tutarlı olmalı, ön yargılı olmamalıdır.
11. Bir öğrenciyi mutlaka uyarmak gerekiyorsa bu arkadaşlarının önünde yapılmamalı, sürekli sorun yaratan öğrencilerle sınıf dışında teke tek iletişim kurulmalıdır.
12. Sınıftaki sorun öğretmeni aşmadıkça sınıf içinde kalmalı, idare yada diğer öğretmenler bu konuya karıştırılmamalıdır. Dışardan alınan destek öğrencilerin öğretmene güvenini zedeler, öğretmenin etkisini azaltır. Gerekliğinde rehberlik servisi ile iletişime geçilmelidir.
13. Öğretmen derse her zaman planlı girmeli, derste yapacağı her şey önceden belirlenmiş olmalıdır. Öğretmenin ne yapacağına karar veremediği, düşündüğü, önceki derste yaptıklarını bir öğrencinin defterinden hatırlamaya çalıştığı süreler öğrencilerde istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına neden olur. Öğretimde akıcılık sağlanması, öğretmenin konuya ve derse hakim olması öğrencileri derse motive eder.
14. Okullarda öğrencilere belli disiplinlerin temel kavram ve ilkeleri öğretilirken, öğrenme yolları da öğretilmelidir. Çünkü iyi bir öğretim, öğrencilere nasıl öğreneceklerini, nasıl anımsayacaklarını, nasıl düşüneceklerini, güdülenmeyi nasıl sağlayacaklarını öğretmeyi de içerir.
15. Öğretimde dikkatin özelliklerinden yararlanılmalıdır.
 - « Uyarıcının şiddeti ve büyüklüğü fazla ise daha dikkat çekicidir.
 - Kontrast dikkat çeker (siyahlar arasında bir tane beyaz gibi).
 - Duran uyarıcıya göre hareketli olan daha dikkat çekicidir.
 - « Tekrar eden uyarıcılar dikkat çeker.
 - Garip ve yeni olan uyarıcılar dikkat çeker.
 - İhtiyaca hitap eden uyarıcı dikkat çeker.
16. Bilgi uzun süreli belleğe hitap etmelidir.
 - ⁸ Öğrenciye önemli bilgi ile önemsiz bilgiyi ayırt etmesi öğretilmelidir. Örneğin öğretmenin sürekli tekrarladığı, vurguladığı, sözlülerde sor-

duğu, tahtaya yazdığı, altını çizdiği yerler önemlidir!

- Dersin başında hedefler söylenmelidir.
 - Derste araç gereç çeşitliliği olmalı, yaşantı zenginliği sağlanmalıdır.
 - Ders esnasında önemli yerler vurgulanmalı, tahtaya yazılmalıdır.
 - Ders sonunda öğrenciden özet istenmelidir.
 - Konu ana hatlarıyla tahtada, grafik ve şemalar yardımıyla açıklanmalı, mümkün olduğu oranda tablollaştırılmalı ya da maddeler halinde sıralanmalıdır.
 - Önemli yerlerin altı çizilmeli,
 - Ders başında ve sonunda konuyla ilgili sorular sorulmalı,
 - Öğretimde somuttan soyuta, yakından uzağa, bilinenden bilinmeye- ne ve kolaydan zora ilkelerine uyulmalıdır.
 - Öğretimde dikkatin özelliklerinden yararlanılmalıdır.
 - Sınavlardan sonra dönüt- düzeltme verilmeli,
 - Sınavlarda hedef davranışı ölçecek sorular sorulmalıdır.
 - Ders sonunda, ünite sonunda, sınav öncesinde ana hatlarıyla tekrarlar yapılmalıdır (hiç tekrar yapılmazsa öğrenilen bilginin % 80'i unutulur).
 - Anlaşılmayan yerlere (?), önemli yerlere (!) gibi işaretler konulması, altının çizilmesi, metnin kenarına kısa notlar düşülmesi bilginin uzun süreli belleğe kodlanmasını ve hatırlanmasını kolaylaştırır.
 - Öğrenciye zamanı etkili kullanması öğretilmelidir.
 - Öğrenci derste aktif kılınmalıdır.
17. Sınıf ortamı öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir. Dikkati artırmak için ortam sadeleştirilebilir, yeni uyarıcılar getirilebilir, ortam aydınlatılabilir, sıra düzeninde değişiklikler yapılabilir.
18. Ders esnasında görsel, işitsel, devinimsel her tür araç-gereç ve yöntemden yararlanılmalıdır. Amaca dönük olarak kullanılan araç ve gereçlerin yararlan şöyle sıralanabilir (Gürkan,1988; Yalın,2003):
- bilgiyi somutlaştırırken öğrenilen bilginin kalıcılığını sağlar,
 - çoklu öğrenme ortamı sağlar (farklı duylulara dönük),
 - motivasyonu artırır,
 - zaman tasarrufu sağlar,

- yaşantı deneyimi oluşturur,
- karmaşık olanı basit ve anlaşılır yapar,
- pasif öğrencilerinde derse aktif katılımını sağlar,
- öğretimi zenginleştirir,
- öğrenmeyi teşvik eder, öğrenciyi etkin kılar,
- yaparak yaşayarak öğrenme olanağı verdiğiinden somut ve kalıcı yaşantılar sağlar,
- öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirir,
- öğrencileri yaratıcı düşünmeye yönlendirir,
- öğrencilerin küçük ve büyük gruplarla çalışmasına olanak sağlar,
- belli bir konu yada alana yönelik ilgi ve merak uyandırır,
- duyu organlarının algı sınırlarını aşan büyüklük, küçüklük, zaman ve uzaklıkta olan araç, cisim, olgu ve olayların algılanabilmesini sağlar.

Bazı araştırma sonuçlarına göre insanlar, okuduklarının % 10'unu; duyduklarının %20'sini; gördüklerinin % 30'unu; hem görüp hem duyduklarının % 50'sini; hem görüp hem duyup hem de söylediklerinin % 80'ini; hem görüp hem duyup hem söyleyip hem de dokunduklarının %90'ını hatırlamaktadırlar. Bu sonuçlar öğretimde yaparak, yaşayarak ve duyu organlarını mümkün olduğu kadar fazla öğrenme sürecine katarak öğretimin çok daha kalıcı ve etkili olduğunu göstermektedir. Gürkan'a (1988) göre etkili ve çeşitli araç gereç kullanımı duyuların mümkün olduğunca işe koşulmasını sağlamaktadır. Ancak araç gereç seçiminde de dikkat edilmesi ve cevaplanması gereken bazı noktalar vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Seçilen araç öğrenciyi daha yaratıcı düşünmeye yönlendiriyor mu?
- Seçilen araç işlenecek konuya anlamlı bir katkıda bulunuyor mu?
- Öğrencini fiziksel, sosyal ve bilişsel gelişimine uygun mu?
- Aracın kullanılmasına yönelik fiziksel koşullar mevcut mu?
- Kullanılması kolay mı? Bir kullanım kılavuzu var mı?
- Harcanacak zaman, emek ve masrafa değer mi?